

HC archief
Wim Laumans

haptonomisch CONTACT

jaargang 1, nr.3, juni 1990

3

Inhoud

Namens de redactie	3
Van de hoofdredacteur	4
Le toucher fait la musique	4
Betekenis van de vrije wil bij Spinoza	17
In gesprek met...Hans Koerts	23
Kort nieuws	28
Iemand opbeuren	33
Ingezonden brieven	36
Agenda	37

Namens de redactie

Jaren geleden toen ik nog vrijwillig in het jeugdwerk zat, hadden we eens een discussie over de vraag: zijn we nu een jeugdvereniging of een jeugdbeweging. Ik herinner me nog dat ik er tegen was om het een vereniging te noemen. Een vereniging is in mijn beleving iets wat af is, het is verenigd en dan is het passief, de beweging is eruit. Je bent ook lid van een vereniging en van een beweging maak je deel uit. Op de een of andere manier is het veel moeilijker om in een Vereniging de beweging erin te houden dan in een Beweging. What's in a name?

Wij als redactie bedenken ieder keer wat ons goed voor u lijkt, maar de stilte die het tot gevolg heeft, geeft ons te denken. Houdt u wel van betutteling, heeft u geen mening, heeft u geen tijd om die op te schrijven, bent u het van harte met onze inhoudelijke keuzes eens (ook leuk om te horen!) of,... komt het door die 'vereniging'? Het bestuur beraadt zich ook al over mogelijkheden om de algemene ledenvergadering een ander jasje te geven. Misschien zou een andere naam ook helpen?

Voorlopig houden we het maar op (valse) bescheidenheid en gaan gewoon door met het volgende nummer.

Het hoofdartikel van dit nummer is geschreven door *Emiel Vermeulen*, die het begrip toetsen in een breder kader plaatst. Hij spreekt ondermeer over de beweging die hij mist door het gebruik van zelfstandige naamwoorden zoals Haptonomie. Haptonoméren, dat woord geeft aan dat haptonomie 'gebeurd', aldus Emiel. *Mia van Luttervelt* heeft het deze keer over de Vrije Wil zoals daar door Spinoza over gedacht en geschreven is.

In gesprek gaat over *Hans Koerts*, de secretaris van de vereniging die onlangs afscheid heeft genomen (en wiens plaats nog niet opgevuld is!). Het cursiefje is een exclusiefje dat we mochten overnemen uit de Volkskrant, daarom is het ook bij uitzondering van naam voorzien. In de *Bettelheimse Keuze* gedenkt Mia het overlijden van Bruno Bettelheim.

Om met de PTT te spreken: Laat eens wat van u horen!

Van de hoofdredacteur

Het zal u niet ontgaan zijn dat de redactie ruimte geeft aan de verschillende meningen omtrent de haptonomie. Uit reacties van lezers blijkt dat velen daarvan genieten. Helaas hebben sommigen het idee, dat het geschrevene de 'officiële' opvatting van het haptonomische zou zijn. Niets is minder waar. De redactie schrijft vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel en houdt zich zo lang mogelijk verre van censuur. Een artikel zal eerder op leesbaarheid dan op onbehoorlijkheid worden afgewezen. Dat kan ook niet anders. Wie bezig is met het geven van ruimte, met het laten voelen van eigen-standigheid, met het bevorderen van eigen keuzes, kan en mag geen oordeel hebben over de inhoud van die keuzes. Het kan (en mag) wel de eigen keuze mee beïnvloeden. Naar elkaar luisteren en met elkaar in gesprek blijven lijkt mij voorwaarde voor te verantwoorden keuzes. Elkaar de rug toekeren lijkt mij niet in overeenstemming met de haptonomische gegevens.

Helaas is er enerzijds te bespeuren dat een gevormde mening door gebrek aan voortdurend gesprek niet te veranderen blijkt en verstarde is; anderzijds steekt het spook van de democratie — en de terreur daarvan — zijn kop op. Om nog maar niet te spreken van het belang dat gehecht wordt aan wat de 'maatschappij' van ons zou verlangen. Valkuilen, faalkuilen alom.

Het vereist een ruime blik, een gespitst gehoor en een goed gevoel om tussen de klippen en langs de afgronden te gaan. Maar wel op eigen benen, niet in een kinderwagen voortgeduwd door wat anderen voortdrijft. Het vereist sterke benen, maar wat een weelde!

U mag de klemtoon leggen waar u hem hoort, maar hier draait het om: Zelf Zijn.

Le toucher fait la musique

Overwegingen over 'haptonomisch toetsen'

Emiel Vermeulen

Emiel Vermeulen volgde in 1971 de alpha opleiding te Overasselt. Daarna nam hij deel aan de eerste experimentele beta-opleiding van Frans Veldman Sr. Momenteel werkt hij als haptotherapeut in Zaandam en geeft supervisie aan studenten die de alpha opleiding hebben gedaan met als doel de praktische integratie van de haptonomische benadering in hun beroep •

Mijn praktijkervaring, maar ook de samenwerking met studenten die voor supervisie begeleiding bij mij komen, zijn voor mij aanleiding om een aantal valkuilen van de haptonomische benadering en het leren daarvan onder de aandacht te brengen en ter discussie te stellen. Het ontstaan van deze valkuilen berust naar mijn mening grotendeels op een discrepantie tussen datgene wat we voelen en doen enerzijds en de manier waarop we erover spreken anderzijds.

Om het toetsen als geïntegreerd deel van de benadering te kunnen begrijpen ben ik genoodzaakt eerst in te gaan op een aantal algemene

aspecten, die met elkaar het denkraam vormen waarbinnen ik het begrip *toetsing* zie. Het is mijn bedoeling de toets in een brede context te plaatsen meer dan bij het haptonomisch drieluik gebruikelijk is.¹⁾

Verbondenheid en consequentie

Eén van de belangrijkste vertrekpunten van de haptonomie is het begrip *verbondenheid*, voor de intimi ook wel *consensus* genaamd. De vraag is, wat is eigenlijk verbondenheid en zijn we ook in staat om te denken in termen van verbondenheid en verbonden zijn? Verbondenheid impliceert in ieder geval dat er een onverbreekelijke samenhang is tussen de dingen, verschijn-

¹⁾ De toets is in het drieluik een standaardhandeling voor het waarnemen van een zijns-kwaliteit en de vergelijking met deze toestand in een volgende fasering van de ontmoeting.

selen en gebeurtenissen. Verbondenheid gaat over de heelheid van alles wat er is, zoals we op kosmisch niveau zien dat er een samenhang is tussen de sterrenstelsels, planeetbanen en zwarte gaten, zo zien we op biologisch niveau allemaal wel de samenhang in biotopen. Het Cartesiaanse tijdperk echter, heeft ervoor gezorgd dat wij zijn gaan denken in *delen* en *verdeling* en niet meer kunnen denken in *termen van heelheid*.

Denk eens aan de celwand van dat eencellige organisme, waarop de haptonomie patent heeft, de primordiale tastzin, onderscheid tussen binnen en buiten, goed en kwaad. Het schijnt dat ons denken is gefocust op de scheiding die de celwand heeft teweeggebracht. En zo heeft de haptonomie het middel gevonden de scheiding ongedaan te maken door de verbinding te herstellen. Hier zit nu juist de kortsluiting in ons denken.

Als we de celwand bekijken vanuit de scheidingsfunctie dan impliceert dat ook een scheiding in ons denken erover en zullen we dus altijd methoden bedenken die erop gericht zijn, uitgaande van die scheiding, de verbinding te herstellen.

We zouden ook kunnen kiezen voor een ander gezichtspunt, namelijk dat *de celwand een markering is van het leven die naar de verbondenheid en de heelheid van het materiële verwijst*. De osmotische functie zou je kunnen zien als de onderstreping van die verbondenheid.²⁾ Deze uitwisselingsfunctie van het leven geeft aan dat verbondenheid geen toestand is, maar een voortdurend *bewegend proces*.

Het is mogelijk dat je nu denkt: 'Je trapt hiermee slechts open deuren in'. Dat is ook zo, maar hoe komt het dan dat de haptonomische benadering, met name de verschillende aspecten van het drieluik, een methodische opzet lijkt te zijn die zich bedient van gestandaardiseerde (geleerde) handelingen, die erop gericht zijn verbondenheid te creëren? Waarom houden we ons bezig met iets te maken dat er al is? Wat heeft dit verhaal dan met toetsen te maken? Welnu, eigenlijk is mijn betoog bedoeld als toetsing van hoe wij handelen in relatie met ons denken.

De relatie tussen (haptonomisch) denken en taal

Omdat haptonomie gaat over het *gebeuren* in en tussen mensen én het bewustzijn daarvan, kun je er in wezen nooit over spreken zonder dat

²⁾ Osmose: het verschijnsel dat een vloeistof door een halfdoorlaatbare wand treedt die wel het oplosmiddel, maar niet de opgeloste stof doorlaat wanneer ter weerszijden daarvan oplossingen van verschillende sterkte aanwezig zijn.

gebeuren er te laten zijn. Alléén op het moment dat je iemand ontmoet kun je vaststellen dat er een ontmoeting gaande is en dat het die en die gevoelens oproept. Maar door dit als waarnemer vast te stellen, verbreek je, door het standpunt van waarnemer in te nemen, tegelijkertijd de ontmoeting. ('waarnemer' is hier bedoeld in de zin van observator. Waarnemen kan ook een geïntegreerde activiteit zijn in wederkerige participatie. De consequentie van wederkerigheid is dat de waarnemer dan tegelijkertijd ook waargenomen is.³⁾

Als haptonomie iets is dat gebeurt, dan kun je dit nooit los zien van de personen die erbij betrokken zijn. *Dit betekent dat er sprake is van een onverbreekelijke verwevenheid tussen participatie, het waarnemen ervan en het spreken en denken erover en niet in de laatste plaats de manier waarop we er betekenis aan verlenen.* Met deze onverbreekelijke verwevenheid komen we in moeilijkheden wanneer we gaan kijken naar de structuur van onze taal.

We zijn gewend de dingen te benoemen door middel van zelfstandige naamwoorden, maar een zelfstandig naamwoord is de aanduiding voor iets dat we als een object kunnen isoleren van zijn context. Een werkwoord echter, heeft altijd betrekking op een activiteit (een beweging) en actualiseert deze ook. In dit licht gezien zitten we dus volop in de problemen als we het hebben over begrippen als: affectiviteit, wederkerigheid, verbondenheid en wat denk je van patiënt en therapeut.

David Bohm geeft in zijn boek 'heelheid en impliciete orde' een uiteenzetting over een experiment met taal en denken, waarin hij een modus ontwikkelt om de taal meer in overeenstemming te brengen met het feit dat er in alles sprake is van een onverbreekelijke samenhang. (2) Hij noemt deze modus: reomodus (reo =grieks voor stromen of vloeien). Deze reomodus laat zien hoe, uitgaande van werkwoordsvormen, de betekenis van het ene woord als het ware overvloedt in de betekenis van het andere, zó dat in het taalgebruik de dingen niet van elkaar geïsoleerd worden maar juist de onderlinge betrekking en samenhang wordt aangegeven. Deze taalvorm doet een voortdurend appèl op het vóórbewuste weten omdat het een voortdurend bewustzijn van de heelheid van de dingen en verschijnselen impliceert.

³⁾ Inzichten uit de quantummechanica laten zien dat wetmatigheden veranderen onder invloed van de proefopstelling en de manier van meten. Zo kan *licht* zich in de ene opstelling gedragen als een deeltjesstructuur en in de andere opstelling als een golf. (1)

Als we vinden dat haptonomie een niet-objectiverende benadering is, dan moeten we de consequentie nemen om ook in ons denken niet te objectiveren. Een zelfstandig naamwoord zet de beweging stil en werkt objectiverend en objectiveren is scheiden. Om duidelijk te maken dat haptonomie 'gebeurt' zouden we eigenlijk uit moeten gaan van een werkwoordsvorm. Ik stel voor dat we voortaan spreken over haptonoméren. We zouden dit kunnen definiëren als: *'het bezig zijn, met verbonden zijn, door affectuerende aandacht op het individualiserende bewust worden, van het verbonden zijn'*. Het is natuurlijk niet mijn bedoeling dat we ineens een nieuwe taal gaan spreken, maar wel wil ik hiermee illustreren dat handelen vanuit de totaliteit pas compleet is als je je hiervan in je denken ook rekenschap geeft.

De valkuil van het voelen

De valkuilen waar we als haptonomische therapeuten mee geconfronteerd worden ontstaan mijns inziens niet door het *voelen* maar door *fixatie op het voelen* waardoor we de kwaliteit van het denken uit het oog verliezen. De mogelijkheden van *denken* en denkpatronen blijven binnen de haptonomische scholing tamelijk onbelicht. De haptonomie heeft teveel het eenzijdig imago dat het een soort manier is om te leren voelen en ermee om te gaan. Een mens leren voelen is hetzelfde als een vis leren zwemmen. Het denken en meer nog het bewustzijn over het denken is juist wat de mens maakt tot wat hij is. Alléén door je ook bewust te zijn van je denken en de implicaties daarvan, ben je als mens in staat om verantwoording te nemen. *Menselijke vrijheid is niets anders dan verantwoording kunnen nemen voor je eigenheid*. Ter onderbouwing van mijn pleidooi voor de ontwikkeling van het denken wil ik verwijzen naar een schema van Jung waarmee hij de ectopsychische kwaliteiten van de persoonlijkheidsstructuur in beeld brengt.⁴⁾

⁴⁾ Het ectopsychische is het verbindingssysteem tussen inhouden van het bewustzijn en de buitenwereld. Het endopsychische is het onbewuste deel van de persoonlijkheid.

Deze vier kwaliteiten: denken, voelen, waarnemen en intuïtie bepalen met elkaar de ontwikkeling van het ik. Ze zijn elkaars tegenpolen maar tegelijkertijd elkaars complement.

Ieder mens heeft door zijn aard en structuur een voorkeur voor één van de kwaliteiten en dat zal ook zijn gedrag en belevingswereld bepalen. "Het *gevoelstype* zegt Jung, zal zich nooit sterk door het denken laten beïnvloeden, wordt hij echter neurotisch, dan wordt hij door zijn gedachten gekweld, hij wordt door het denken gevangen gehouden omdat hij niet in staat is te overleggen. Het *denktype* echter zal van zichzelf zeggen dat hij temperamentvol en emotioneel is, maar in feite staat hij in de ban van zijn emoties. De *intuïtieve* voelt zich altijd door de realiteit van dingen beklemd, hij is altijd uit op nieuwe levensmogelijkheden. Hij heeft geploegd land achter zich en altijd maar weer nieuwe verwachtingen vóór zich en niets wordt omgezet in werkelijkheid. Het *waarnemingstype* daarentegen blijft bij de dingen, voor hem is iets waar als het reëel is. Als het waarnemingstype niet een gegeven realiteit heeft, vier wanden om zich heen, wordt hij ziek. Sluit u echter daarentegen een intuïtieve op binnen vier wanden, dan heeft hij maar één gedachte: hoe hij zich eruit kan bevrijden". (3)

Het mag uit het voorgaande duidelijk zijn dat als je je ten aanzien van verschillende persoonlijkheidsaspecten eenzijdig ontwikkelt, je daardoor gebonden blijft aan één bepaalde kijk op de wereld maar ook gevangen wordt gehouden door reactiepatronen die inherent zijn aan de aard van deze eenzijdigheid.

Het gaat er dus om deze verschillende kwaliteiten binnen je persoonlijkheid te integreren. Je moet er eens over nadenken wat er gebeurd als een uitgesproken voeler als therapeut te maken krijgt met een uitgesproken waarnermer als patiënt, of andere aardige combinaties.

Als we ervan uitgaan dat de haptonomische benadering gericht is op de totale mens en zijn mogelijkheden, dan verdient het aanbeveling ons erop te bezinnen wat het inhoudt dat we onze nadering uitsluitend baseren op de tastzin. Ik denk dat we veel meer moeten zoeken naar een invalshoek waarmee we mensen kunnen aanspreken op de ontwikkeling van bewustzijn van hun *individualiteit* en *persoonlijkheid*. Dit bewustzijn impliceert overigens dat je je voortdurend realiseert dat je in relatie staat met al het andere en dat je eigen fouten, blokkades en onzekerheden dit *in-relatie-staan* ook onbewust meebepalen.

Een opvallend verschijnsel bij haptonomisch werkende therapeuten is dat er bijna altijd goed (aan-)gevoeld wordt wat er met betrekking tot de patiënt een rol speelt en waar het aan schort. Dit blijkt altijd uit de voorbereuste beweging van de therapeut zoals hij die toont binnen zijn participatie in de ontmoeting op dat moment. Hij is zich echter vaak niet bewust van zijn eigen reacties op dit niveau. Enerzijds wijd ik dit niet-bewustworden aan een gebrek aan vaardigheid om zelf-)waarneming en participatie als een ongedeelde activiteit te beleven en anderzijds aan de angst zich ervan bewust te worden. Je bewust worden van je eigen voorbereuste activiteit in relatie met anderen houdt immers in dat je je tegelijkertijd bewust wordt van je eigen stemming, voorkeur, angsten en eigenaardigheden, aspecten die overigens de kleur bepalen van iedere ontmoeting.

De oorzaak van deze angst ligt voor een deel in de collectieve conditionering waaraan we allen min of meer de neiging hebben ons te conformeren. Door het tonen van je individualiteit stel je je nu eenmaal bloot aan het oordeel en de veroordeling van anderen.

Daarnaast is het een probleem van de scholing waarin het accent naar mijn ervaring vaak te eenzijdig ligt op het gestroomlijnd moeten verlopen van de haptonomische fenomenen. Haptonomische scholing in opleidingsverband leidt bijna onvermijdelijk tot een compromis tussen het leren van de fenomenen en het integreren van individuele kenmerken en afwijkingen. Dit compromis werkt in de hand dat het waarnemen niet kan worden geïntegreerd binnen het ontmoetingsgebeuren.

Ik zie dan ook vaak voorkomen dat een therapeut zo gefocust is op zijn waarneming (je moet het toch goed doen), dat hij daardoor zijn voorbereuste reacties blokkeert en zodoende niet onverdeeld binnen de participatie kan zijn. Door het gescheiden verlopen van ervaren, waarnemen en handelen, komen beleving, interpretatie en betekenisgeving van hetgeen zich voordoet in een vertekend perspectief te staan. Dit uiteenvallen van de verschillende ontmoetingsaspecten is een grondprobleem bij de toetsing.

Ziek of gezond

Alvorens in te gaan op het toetsen wil ik twee verschillende standpunten belichten van waaruit je naar het helingsproces kunt kijken. Hiervoor heb ik gekozen voor twee modellen, te weten:

- a. Ziekte ————— gezondheid
- b. Gezondheid ————— ziekte ————— gezondheid

Uitgaande van model a is ziekte⁵⁾ het vertrekpunt van het therapeutisch proces teneinde een toestand van gezondheid te bereiken.

Consequenties van dit gezichtspunt:

- ziektebeleving en therapeutische aanpak zijn gericht op het achter zich willen laten van de ziekte, het vermijden en bestrijden van symptomen.
- ziekte wordt vastgesteld op grond van symptomen en krijgt de naam van de symptomen.
- gezondheid valt samen met de afwezigheid van symptomen.

Bij model b. kun je ziekte zien als een impasse of onderbreking van het gezond zijn. In de oud Egyptische en Griekse tijd werd ziekte nog beleefd als een *verlies van vorm* ofwel *deformatie*. Ook zie je in nog bestaande culturen dat iemand ziek is omdat hij wordt *bezeten*. De zieke wordt als het ware in beslag genomen door iets wat *niet eigen* is. Er is dus sprake van een verlies van *eigenheid*, een begrip dat je kunt zien als het individuele krachtveld dat alle niveaus van een mens doordringt en verbindt. Onder *gezondheid* zou ik willen verstaan , het vermogen om vorm te hebben en te behouden. *Genezing* is derhalve herstel van vorm.

Dr. Mees (4), (antroposofisch arts), spreekt in dit verband over *vormkrachtenlichaam*, dat is te begrijpen als de vitale schakel tussen lichaam en ziel. Hahneman (5), grondlegger van de homeopathische geneeskunst noemt de *dynamis* als spirituele levenskracht die het stoffelijke doet leven. "Ze houdt al zijn delen in een bewonderenswaardig harmonisch, levende werking die zich uit in voelen en handelen, zó dat de met verstand toegeruste psyche zich vrij van dit levende, gezonde instrument kan bedienen voor de hogere doeleinden van ons bestaan".

Consequenties van model b.:

- ziekte kan gezien worden als het wijken of ontstemd raken van de krachten die verantwoordelijk zijn voor gezondheid.
- het helingsproces kenmerkt zich door het aanboren van het oorspronkelijk potentieel om te herstellen evenals het stimuleren daarvan. Dit

⁵⁾ Het begrip ziekte kan op verschillende niveaus gezien worden: lichamelijk niveau, functioneel niveau, mentaal niveau en emotioneel niveau. Iedere vorm van ziekte of verstoring zal altijd in min of meerdere mate op alle niveaus ingrijpen.

potentieel is bij ieder mens bewust of onbewust aanwezig en te herkennen. Door te leren hiervan bewust te worden is een mens in staat om de verantwoordelijkheid van zijn ziek zijn en derhalve van zijn gezondheid, op zich te nemen.

- De symptomen zijn te beschouwen als tekens die verwijzen naar de aard en de diepte van de deformatie. Je kunt symptomen dan zien als de toets van de persoon aan het leven. Gezondheid komt voort uit gezondheid.

In dit licht gezien zijn ziekte en gezondheid beide dynamische processen die elkaar niet bestrijden maar juist elkaar nodig hebben.

Toetsing, waardering van weerstand

Ik denk dat toetsing een voorwaarde is voor een adequaat verlopende al of niet haptonomische begeleiding.

De oorspronkelijke betekenis van toetsing komt van de manier waarop men het gehalte van een metaal onderzocht. "Bij het toetsen maakt men met het voorwerp dat men wil onderzoeken streken van 1 cm lengte en 1/4 cm breedte en plaatst er een streek met de toetsnaald van een gehalte naast" (van Dale). Het is dus enerzijds een *aanraking* met een bepaalde *weerstand*, (de toetssteen) anderzijds is het een *vergelijking, een met elkaar in relatie brengen*. Ik ben van mening dat de toets zoals die binnen het haptonomisch drieluik gehanteerd wordt een geïsoleerde handeling is geworden die teveel los is komen te staan van de relationele activiteit en de bedoeling daarvan.

Traditioneel bepaald de haptonomische toetsing zich tot de waarneming van kwaliteiten als: star-hard-zacht-soepel en vol-week-leeg. We menen dat we deze kwaliteiten bij de ander waar kunnen nemen als representaties van de toestand waarin hij/zij zich bevindt. Nemen we echter de consequentie van mijn betoog over verbondenheid, dan is het niet mogelijk bij de ander een waarneming te doen waarvan we onszelf, (de therapeut), onze handeling, kleuring, gerichtheid en interpretatie uitsluiten. Je kunt dus een voelbare kwaliteit nooit uitsluitend verbinden aan de toestand van de ander.

Het is mij gebleken dat afhankelijk van mijn gerichtheid, het mogelijk is om bij iemand alle bovengenoemde kwaliteiten achtereenvolgens op te roepen. Met andere woorden, het is dus eenvoudig om hiermee te manipuleren.

Tijdens supervisiesessies val het mij op dat mensen krampachtige pogingen doen om de toestand van de patiënt en die van zichzelf uit elkaar te houden.

Ontmoeting kan niets anders zijn dan een *ongedeelde gezamenlijke* activiteit waarbij alle veranderingen daarbinnen zijn begrepen. De accenten van initiatief kunnen veranderen en de gezamenlijke aandacht kan verschuiven van intuïtie naar voelen, naar waarnemen en naar denken. Wij zijn het dus niet die de ander toetsen, maar het is veel meer de ontmoeting zelf die al of niet therapeutisch een toetsend gebeuren is. De tonusveranderingen die zich voordoen tref je weliswaar in de ander aan, maar ze zijn altijd representaties van de gezamenlijke beleving.

Iedereen kent wel de ervaring dat tijdens een behandeling alles ineens vanzelf lijkt te gaan. Je zegt precies het juiste woord, je doet de juiste dingen, je patiënt vertelt zijn verhaal dat precies aansluit bij wat je laat voelen. Je zou kunnen denken dat zoiets ontstaat omdat je toevallig je dag hebt. Dat is ook zo. Je bent op zo'n moment in staat om vanuit je meest oorspronkelijke gerichtheid open te staan voor de essenties van *leven*. Je bent dan zogezegd in het besef van de *beleving van wederkerigheid*.

Wederkerigheid is mijns inziens niet een beweging die optreedt binnen een bepaalde fasering van de ontmoeting. Veel eerder is het een in alle dingen en leven aanwezige *tendens*⁶⁾ om *activiteit te ondernemen ten opzicht van het andere of de ander*. Het is de bedding van de rivier die het water doet stromen, het is het huilen van het kond dat de moederborst doet vloeien, het is de zwaartekracht die ons doet staan.

Het toegeven aan deze *tendens* beleven we over het algemeen als licht, soepel en veerkrachtig, echter deze kwaliteiten verwijzen alleen maar naar de toestand die we zojuist verlaten hebben, waarmee ik wil zeggen dat ze op zich geen werkelijke inhoud hebben. Als je uit de vrieskou komt, kun je het in een kamer van 18°C behoorlijk warm hebben. Het gaat daarom bij toetsing en de waarneming daarvan niet zo zeer om het verschil, dat het resultaat is van de *tendens*, maar veel meer om het feit dat die *tendens* er is. Wel kan de aard van deze tendens van kwaliteit verschillen. De mate van neiging om toe te geven aan de wederkerigheid is voelbaar, zichtbaar en hoorbaar en manifesteert zich in wat ik zou willen noemen: de *spanning van de ontmoeting*. Deze spanning gaat altijd gepaard met een bepaalde warmte.

Warmte is de energie die vrijkomt onder invloed van wrijving of weerstand. De ontmoetingsspanning die we in iemand aantreffen zou ik dan ook

⁶⁾ Tendens: afgeleid van *tenderen* = lat. voor uitstrekken, streven naar, spannen, aanbieden, verlenen.

willen benoemen met *weerstand*. Weerstand is de uiting van de kracht (potentie) om vorm te hebben en te houden. Weerstand is ook datgene waardoor je tegenkrachten neutraliseert of tegenhoudt. (van Dale).

De weerstand van zink is groter dan die van koper. Je kunt dus zeggen dat koper meegaander is. Dat zal de reden zijn waarom onze elektrische bedrading van koper is. De weerstand van het element in een straalkachel is zo hoog dat de spanning kan worden omgezet in warmte. De weerstand tegen infectieziekten kan zich uiten door koorts. Ons lichaam staat dan dus in een wederkerige relatie met de ziekteverwekker. Dit is weliswaar geen goed gevoel, maar het is ontgeneziglijk een teken van activiteit van onze gezondheid.

Zo ben ik van mening dat de potentie die je hebt om weerstand te hebben, je mogelijkheid bepaalt om een individu te zijn en in je individualiteit je persoonlijkheid te ontplooiën. Een goede illustratie van de ervaring van weerstand vond ik in een scriptie van een studente haptokinesie alpha (6):

Op de bank bij een haptotherapeut

Via de aanraking worden gevoelens duidelijk in mijn lijf. Heel simpel door twee handen van de ander in mijn zij laat de ander mij voelen hoe dat is, hoe mijn lijf voelt, hoe mijn lijf toont hoe boos ik ben.

Zo voel ik hoe star ik in mijn lijf zit. Via de aanraking wordt er een appèl op mij gedaan om die hardheid, die boosheid aan de ander te laten voelen met mijn lijf. Die uitnodiging is zo betrokken bij mij, zo aansprekend en zo vanzelfsprekend. Ik wordt aangeraakt. Zo laat ik het harde in mijn lijf aan de ander voelen, zo laat ik dat harde (de boosheid) er ook zijn en laat ik werkelijk ook toe. Nu mag die boosheid er opeens ook zijn. Ook van mijn diepste binnenste. Ik wist niet dat ik zo sterk was.

Nu het niet meer weggedrukt wordt, verandert mijn lijf; de starheid verdwijnt, het wordt soepeler en er komt veerkracht in. De grens (boosheid) is er nog maar er zit beweging in en er ontstaat ruimte in mijn lijf.

Als ik van de bank afkom sta ik heel anders. Ik ben veel meer in de ruimte, ervaar die ruimte ook veel meer en vul die ruimte ook meer en sta voor mijn gevoel echt in mijn lijf.

Dat voelt goed, als een soort opluchting. Ik voel me sterk en kan de hele wereld aan. Zo ervaar ik dat boosheid me heel sterk maakt en het eigenlijk een heel erg positieve kracht voor me is.

De valkuil van de tegenstelling

Het lijkt misschien een tegenstelling dat *wederkerigheid* en *weerstand* elkaar nodig hebben maar dat is slechts schijnbaar zo. Vanuit het standpunt van gescheidenheid en verdeeldheid is het inderdaad een paradox. Verdeeldheid vraagt om *meegaandheid*, om *zachtheid* maar dit soort meegaandheid in mensen is als een wolf in schaapskleren, het is *conformisme aan de collectiviteit*. Het zorgt ervoor dat je je *niet* onderscheidt als een individu. De prins uit de sprookjes is altijd eigenzinnig, hij maakt zich los van de collectieve angst en gaat verder dan het mogelijke om erin te slagen zijn andere helft te vinden.

Bij toetsing herken je de in verdeeldheid levende mens aan deze zachtheid (eigenlijk dus een gebrek aan weerstand). Hij is gemakkelijk aanspreekbaar en reageert gevoelig op je toenadering maar hemzelf kun je nergens vinden. In de ontmoeting kan dat betekenen dat je in min of meerdere mate in een soort vacuüm knijpt. Je leert nooit zijn ware gezicht kennen want daarvoor moet hij zich kunnen onderscheiden. Je onderscheid is *weerstand* hebben. Zonder *weerstand* kun je je *eigenheid* niet ontplooiën.

De valkuil bij de haptonomische benadering van iemand die zich aldus toont is dat je ingaat op deze zachtheid, echter, je ontmoet dan *wie hij niet is*. Als je je desondanks kunt richten op de oorspronkelijke tendens die van nature altijd gegeven is en vrijwel altijd, zij het soms versluierd, ook voelbaar is, dan zal vroeg of laat zijn eigenheid zich gaan aftekenen.

Tastkwaliteiten die we bij de ander aantreffen (middels geïsoleerde toetsing) verwijzen vaker naar wie iemand *niet* is, dan naar zijn wezen. Het is dus eigenlijk vreemd dat bij de haptonomische toetsing zachtheid, soepelheid maar ook hardheid zo'n grote aftrek vinden. De harde weerstand die je bij de geïsoleerde toetsing bij mensen kunt vinden is niet anders dan een vorm van afweer die weliswaar verwijst naar ervaringen uit iemands leven, maar die alleen geactiveerd wordt doordat we iemand, zoals hij dat gewend is vanuit de wereld van de verdeeldheid, benaderen. Het ingaan op dit afweerenomeen is niet interessant omdat je daarmee alleen maar bevestigd dat het masker dat iemand draagt nog wel zo adequaat is.

De mate van weerstand die je als therapeut in jezelf vrijgemaakt hebt, bepaalt in hoeverre je je in welke ontmoeting dan ook vrij kunt opstellen. Dit zal dus een pleidooi zijn dat je als therapeut/mens de moed hebt om in te gaan op je *oorspronkelijke beweging* omdat alleen deze beweging jou eigenheid representeert. Dit is de enige mogelijkheid waardoor de ander zijn eigenheid kan leren herkennen en beleven. In de wederkerigheid van de ontmoeting kan

de beleving van zachtheid slechts hand in hand gaan met *warmte, stevigheid* en het *bewustzijn* daarvan.

Het samengaan van deze kwaliteiten zou ik willen benoemen met Eros. Eros bedient zich van de wederkerigheid, het is het meest fundamentele levensprincipe dat tegenstellingen met elkaar verbindt. In de Griekse mythologie is Eros het verbindende principe van de schepping.

"Uit de vormeloze leegte ontstonden Gaia, de Aarde en de donkere Tartaros, de afgrond onder de aarde; naast deze beide ontwikkelde zich Eros, de liefde die werkzaam is in het eeuwig heelal. Gaia bracht zee en hemel voort, welke de ouden Pontos en Oeranos noemden. Ook de Titanen en de drie Cyclopen en de drie honderdarmige reuzen zijn kinderen van oermoeder Aarde, want Eros de albeheersende liefde bewoog haar om zich met de zee en met de hemel te verbinden" (uit Griekse mythen en sagen) (7).

Vrijheid, een herinnering.

Het is de taak van haptonomisch werkende therapeuten mensen in staat te stellen zich weer bewust te worden van de eigen kracht die van nature gegeven is. Omdat deze kracht inherent is aan leven, ongeacht of we het vormkracht, levenskracht of bewustzijnskracht noemen is ieder mens, zij het op zijn eigen belevingsniveau, hiermee bekend.

Ziekte of verstoring is slechts een onderbreking of hiaat in het gezond zijn. We hoeven dus in feite alleen maar iemand te helpen zich te *her-inneren*. (8) Aangezien deze kennis over eigen potentie vaak verscholen ligt op een onbewust niveau van de *stille kennis* (9) of *analoge kennis*⁷⁾ is de aanraking als meest basale ontmoetingskwaliteit een mogelijkheid bij uitstek om deze *her-innering* te mobiliseren. (11)

Toetsing kan in dit licht gezien niet anders zijn dan: *binnen je eigen beleving herkennen wat de tendens is waarmee de ander zich aan je zichtbaar maakt.*

Dat niet ieder mens de keuze maakt om 'gezond' te zijn betekent niet dat de tendens om verbonden te zijn ook niet in ieder mens aanwezig is. Je *her-inneren* is confronterend, doet zeer en is angstig; het is een proces dat vraagt

⁷⁾ Analoge kennis: ook iconische communicatie genoemd. Het gebied van niet verbale (met uitzondering van poëzie), affectieve communicatie en waarneming door middel waarvan we de wereld leren kennen, inclusief de fantasie, dromen, kunst, lichaamstaal, gebaren en intonatie. (10)

om tijd en vertrouwen. *Verbonden zijn* leidt altijd tot herkenning van het andere, cq de ander, ook al komt iets je nog zo vreemd voor. Angst leidt tot ontkenning en daardoor tot onbewustheid. Als therapeut kun je iemand de *ruimte* geven om zijn eigen tempo te bepalen. Vrijheid om jezelf te zijn kun je echter niemand geven. Vrij vanuit je eigenheid kun je alleen zelf zijn!

Verantwoording

Bij het schrijven van dit artikel heb ik ervaren dat het begrip toetsing niet los te zien is van een denkkader, met betrekking tot de haptonomische benadering in het bijzonder, maar naar mijn mening ook met betrekking tot therapeutische benadering in het algemeen. Ik heb hierbij een groot aantal thema's de revue laten passeren die zeker vragen om verdere uitwerking. Dit artikel bedoelt dan ook niet meer te zijn dan een aanzet, die je hopelijk stimuleert om je eigen kleur te geven aan je therapeutische werken.

auteursrecht Emiel Vermeulen.

Literatuurlijst:

1. *De dansende Woe-Li meesters*, Gary Zukav, uitg: Bert Bakker 1984
2. *Heelheid en de impliciete orde*, David Bohm, uitg: Lemniscaat 1985
3. *Over de grondslagen van de analytische psychologie*, C.G. Jung, uitg: Lemniscaat 1976
4. *Geneeskunde op de drempel*, L.F.C. Mees, uitg: Vrij Geestesleven Zeist, 1985
5. *Organon der geneeskunst*, Samuel Hahnemann, uitg: Homeovisie 1988
6. *Scriptie: Vrijheid in Verbondenheid*, Carien Robertus, geschreven ter afronding van de cursus haptokinesie alpha 1990. Stichting Academie voor Haptonomie in Doorn.
7. *Griekse mythen en sagen*, Gustav Schwab, uitg: Spectrum 1988
8. *Het innerlijk vuur*, Carlos Castaneda, uitg: Servire 1985
9. *De macht van de stilte*, Carlos Castaneda, uitg: Servire 1988
10. *De terugkeer van de betovering*, Morris Berman, uitg: Bert Bakker 1986
11. *Wat is haptonomie*, Emiel Vermeulen, Bres nr. 136, Bres BV, Amsterdam

Betekenis van de vrije wil bij Spinoza

Mia F.W. van Luttervelt

"Ach, waren alle menschen wijs,
En wilden daarbij wel!
De Aard waar haar een Paradijs,
Nu isse meest een hel."
Dirck R. Camphuysen

(gevelsteen woonhuis Spinoza
te Rijnsburg 1661-1663)

In Den Haag, waar ik geboren en getogen ben, bestaat de uitdrukking 'ga zo door en gij zult spinazie eten'. Als kind leerde ik van mijn vader, dat dit een verbastering was van 'gij zult Spinoza heten'. En zo leerde ik voor het eerst onze grootste Nederlandse wijsgeer kennen. Later ontdekte ik het Spinozahuis en het standbeeld op de Paviljoensgracht als een van de vele bezienswaardigheden van deze graven- en diplomatenstad.

Toen ik filosofie ging studeren, trof mij de verwantschap tussen de zogenaamde Rushdie-affaire en de banvloek van Spinoza. Weliswaar werd Spinoza niet ter dood veroordeeld, zoals Rushdie bijna 350 jaar later door de islamieten, maar de woorden waarmee de joodse gemeente in 1655 de banvloek uitsprak liegen er niet om: '...Met het oordeel der engelen en de uitspraak der heiligen vloeken, verwensen en vervloeken wij Baruch de Espinoza met toestemming van de gezegende God en geheel deze heilige gemeente... Vervloekt zij hij bij dag en vervloekt bij nacht, vervloekt in zijn liggen en vervloekt in zijn opstaan; nimmer moge de Heer hem vergeven... Wij waarschuwen, dat niemand hem mondeling mag spreken, noch schrijven, niemand hem enige gunst mag bewijzen noch onder een dak met hem verblijven of binnen vier ellen afstand van hem bevinden en dat niemand enig geschrift door hem gemaakt of geschreven mag lezen.' Dat

Spinoza een afwijkende godsvoorstelling had was voor het zeer tolerante Amsterdamse rabbinaat niet zozeer een probleem. Hij werd veroordeeld omdat hij het handhaven van de joodse wet en de joodse tradities bestreed, aanwijzingen van het rabbinaat niet opvolgde en een verzoening in ruil voor een hoog jaargeld weigerde. Wat doet zoiets met een mens? En wat voor mens doet zoiets?

Bovendien raakte ik gefascineerd door de eenheid in leven en werken bij Spinoza, zijn realistische kijk op het mensdom en vooral van de balans in logisch-mathematische opbouw enerzijds, met ruimte en respect voor de kracht van de gemoedsaandoeningen anderzijds. Door de eeuwen heen blijkt de Ethica van Spinoza voor talloze wetenschappers, religieuze en niet-religieuze mensen van zeer uiteenlopende richting en van over de gehele wereld een belangrijke bron van inspiratie te hebben gevormd. Mijn belangstelling was werkelijk gewekt toen ik leerde, dat deze grote, onafhankelijke geest het bestaan van een vrije wil ontkent. In dit artikel zal ik enige citaten en aspecten naar voren brengen die voor dit onderwerp van belang zijn en die wellicht uw belangstelling voor Spinoza zullen wekken.

De vrije en de onvrije wil

'A. 'Nadat de ervaring mij had geleerd, dat alle dingen die herhaaldelijk plaatsvinden in het alledaagse leven ijdel en onbetekenend zijn; toen ik zag dat alle dingen die ik vreesde en die mij vreesden niets goeds of kwaads in zich hadden behalve in zoverre als de geest erdoor werd aangedaan, besloot ik tenslotte om te onderzoeken of er iets zou bestaan dat werkelijk goed zou zijn en in staat dit goede te communiceren, en waardoor de geest aangedaan zou worden met uitsluiting van alle andere zaken: Ik besloot, zeg ik, te onderzoeken of ik het vermogen zou kunnen ontdekken en verwerven van het genieten van het door de eeuwigheid voortdurende opperste geluk.'

(I,i, eigen vertaling)

Deze passage uit de Tractatus de Intellectu Emendatione ('Over de Verbetering van het Verstand') en de later volgende citaten uit de Ethica lijken mij essentieel voor het verstaan van de betekenis van de vrije wil bij Spinoza. Het is de beroemde beschrijving van het streven van zijn leven. En wanneer Scruton schrijft dat het zelf, het subject in tegenstelling tot Descartes het ontbrekende element is in het denken van Spinoza, terwijl hij in deze tekst tot twee keer toe nadrukkelijk zegt 'ik besloot', dan ben ik geneigd aan te nemen, dat het subject en het eigen wilsbesluit dermate vanzelfsprekend

waren voor het grote subject Spinoza, dat de betekenis en het probleem ervan hem niet opviel. Het vergaat mij dan als bij de metabletische beschrijving door Prof.v.d.Bergh van het menselijk hart, dat altijd geklopt heeft, maar moest wachten tot Harvey's ontdekking van de bloedsomloop met het hart als pomp, voor iedereen dit kloppen als zodanig kon waarnemen.⁸⁾

B. 'In de wereld van de dingen bestaat niets toevalligs, maar alles wordt krachtens de noodwendigheid van de goddelijke aard genoodzaakt op bepaalde wijze te bestaan en te werken.'

(Ethica I, stelling 29)

Hubbeling schrijft dat een vrije wil noch voor de mens, noch voor God mogelijk is (E I, stelling 32). Voor Spinoza is de wereld een groot logisch-mathematisch geheel. Aan het logisch-mathematische proces kan niemand ontkomen.

C. 'Vrij is hij die in overeenstemming met zijn eigen wezen handelt en niet door krachten van buiten wordt gedwongen.'

(E I, def. 7)

Tevens schrijft Hubbeling dat Spinoza zowel aan God als aan de mens vrijheid weet toe te kennen door een vrijheidsbegrip te hanteren dat met deze noodwendigheid best in overeenstemming te brengen is. 'Vrijheid is namelijk niet hetzelfde als willekeur en daarom sluiten vrijheid en noodwendigheid elkaar ook niet uit.' Spinoza spreekt in dit verband van vrije noodwendigheid en niet van vrije wil.

De beide aspecten, nl. de onmogelijkheid en de mogelijkheid van de vrije wil, komen m.i. duidelijk naar voren in het citaat uit de Intellectu. Enerzijds betekent het 'Ik besloot' een voor Spinoza logische conclusie op grond van voorafgaande ervaringsgegevens: er zijn redenen, feiten en dus oorzaken aan te geven voor Spinoza's wilshandeling en in die zin was hij niet vrij. Anderzijds is ook duidelijk dat niets en niemand Spinoza dwong juist dat besluit te nemen en niet een willekeurig ander, zodat je mag stellen dat dit besluit een vrije wilshandeling is, die in overeenstemming is met zijn wezen.

⁸⁾ Metabletica = leer der veranderingen

Wil en verstand

'De mensen bedriegen zich indien zij wanen vrij te zijn. Deze mening berust alleen hierop, dat zij zich wel bewust zijn van hun handelingen, doch onwetend omtrent de oorzaken door welke deze worden bepaald. Hun voorstelling van vrijheid is dus deze: dat zij geen oorzaak voor hun handelingen kennen. Immers wanneer zij zeggen, dat de menselijke handelingen van de wil afhangen, spreken zij woorden waarbij zij generlei voorstelling hebben. Niemand weet immers wat die wil is en op welke wijze hij het lichaam in beweging zou brengen,.....'

(E II, stelling 35, opmerking)

'Er is geen sprake van individuele keuzevrijheid; vrijheid is niets anders dan het inzien van de noodzaak', zegt van Dooren. 'De wil is het vermogen om te ontkennen of te bevestigen, niet echter de begeerte' (E II, 48, opmerking). 'Wil en Verstand zijn een en hetzelfde' (E II, 49, toefgift).

Bij Spinoza is sprake van determinisme, waarbij hij het Cartesiaanse dualisme overwint door de causale relatie als logische relatie te interpreteren. Niet alleen de lichamelijke feiten zijn gedetermineerd, ook de gedachten van mensen. De wilshandelingen (volitiones) volgen zonder meer uit de ideeën zelf. Echter, de kennis van de causaliteit vernietigt het geloof in de vrijheid niet, maar het bekrachtigt het. Vrijheid is niet vrij zijn van de noodzaak, maar het je bewust zijn van de noodzaak.

De illusie dat wij vrij kunnen zijn *in* de tijd, maakt plaats voor de zekerheid, dat wij vrij kunnen zijn *van* de tijd. En dit is de werkelijke en hogere vrijheid die Spinoza aanbeveelt.

Wil en gemoedsaandoening

De wil is geen zelfstandige kracht bij Spinoza. Wat tegenover het verstand kan staan zijn de hartstochten, niet de wil. Wilskracht is een natuurlijk streven naar zelfbehoud (conatus perseverantiae): een ieder streeft ernaar zichzelf te zijn, zijn eigen aard te volgen en te behouden, en uitwendige en vijandige krachten te weerstaan, inclusief de eigen hartstochten, waaraan een mens zich niet passief mag overleveren. De vrijheid van wil houdt in een actief volgen van de eigen natuur en de wereldnatuur als geheel. Het is een illusie vrij te zijn door zich tegen de rede te verzetten, juist dat maakt een mens onvrij. De vrije mens heeft emoties die ontspringen aan de gehele

mens en niet, zoals de hartstochten doen, aan slechts een gedeelte, hij is geen 'koude intellectueel' (Flew).

Wat Spinoza geschreven heeft over het streven naar zelfbehoud in relatie tot de gemoedsaandoeningen (affectiones) is misschien wel het meest indrukwekkende wat hij onze tijd te bieden heeft. Hij wordt daarin wel een voorloper van Freud genoemd. In het kader van dit artikel kan ik daar niet verder op ingaan; het zou bovendien een aparte studie vergen.

Het concept van de positieve vrijheid

De Ethica wordt door Boasson geroemd als het Hooglied van de Ratio en de Vrijheid.

'Slechts diegene is vrij die van ganser harte alleen onder de leiding van de ratio leeft.'

Dit wordt wel het concept van de positieve vrijheid genoemd, waarbij de hartstochten niet ontkend, maar overwonnen worden. Spinoza is op zoek naar een levensfundament voor zichzelf en anderen. Er straalt optimisme uit. Zijn oplossing is:

1. Alles bezien 'sub specie aeternitatis', in het licht van de eeuwigheid.
2. Streven naar evenwicht: het ene affect met het andere, tegengestelde in bedwang houden, zodanig dat
3. het geheel geleid wordt door wat de rede ons voorschrijft, waardoor wij ook het belang van anderen, ja van de gehele wereldnatuur in het oog hebben.

Wanneer een persoon een besluit neemt, is dit besluit bepaald, dat wil zeggen noodzakelijk, wanneer dit door uitwendige factoren, inclusief de eigen hartstochten gebeurt; het is vrij voor zover dit zelf-bepaald, uit zichzelf gebeurt. En dat is wat ik wilde zeggen over de vrije wil bij Spinoza.

Het redelijk leven bij Spinoza houdt in 'weldoen en blij zijn'. Ik heb dit artikel met plezier geschreven. Of het welgedaan is, zal de tijd leren. Ikzelf ben er in ieder geval wijzer van geworden.

Literatuur:

1. J.J.Boasson, *De rechtsidee en de vrijheidsidee bij Spinoza*, (Med. vanwege het Spinozahuis, VIII), Leiden 1949.
2. Wim van Dooren, *Denkwegen in de geschiedenis van de nieuwere wijsbegeerte*, Assen 1983.
3. Antony Flew, *A dictionary of Philosophy*, Londen 1984.
4. H.G.Hubbeling, *Spinoza*, Baarn 1989, 3e herziene druk.
5. Mia F.W.van Luttervelt, *opstel t.b.v. het vak geschiedenis van de nieuwere wijsbegeerte*, Rijksuniversiteit Utrecht, 1989.
6. Roger Scruton, *Spinoza*, Oxford 1986.
7. Baruch de Spinoza, *Ethica*, Amsterdam 1979, vertaling Nico van Suchtelen, 2e druk herzien en ingeleid door Guido van Suchtelen.

Gebruikte afkortingen:

E = Ethica

I = Tractatus de Intellectu Emendatione

In gesprek met.....Hans Koerts

Michiel Reinders en Ingrid Ram

Een brandend haardvuur, hongaarse muziek en zijn vrouw die zit te lezen in een gezellig verlichte kamer. Dat treffen we aan als we Hans Koerts in zijn huis in Breda opzoeken. De tafel waar we aan gaan zitten ligt vol met tekeningen en paperassen van zijn boot. Hans Koerts is al bijna 15 jaar bij de haptonomie betrokken en heeft onlangs afscheid genomen als secretaris van het bestuur van de vereniging. Een goede gelegenheid om hem te vragen naar zijn ervaringen.

Om maar met de deur in huis te vallen, hoe ben je met de haptonomie in aanraking gekomen?

Ik ben van huis uit fysiotherapeut en heb na mijn afstuderen allerlei vervolgopleidingen gedaan. Eerst een beroepsopleiding bij het gymnologisch instituut van de Rijksuniversiteit Utrecht onder leiding van professor Rijnsdorp. Dit was bedoeld om als hoofd van een afdeling te kunnen functioneren.

In 1962 ben ik begonnen met een eigen praktijk in het Rafaja ziekenhuis in Dordrecht. Later is dat een heel nieuw ziekenhuis geworden ook wat betreft het gebouw; we zijn van 225 naar 400 bedden gegaan. Dat ging dus van knus en gezellig naar een gigantisch gebouw waar iedereen zo'n beetje in verzoop.

Toen alles daar liep als een trein kreeg ik weer de behoefte van 'nou moet ik eruit'. Als ik een aantal jaren met iets bezig ben dan heb ik het wel gezien. Dan wil ik weer iets anders.

Behoeft aan vernieuwing?

Ja. Toen, in 1971 heb ik de cursus bij van Rijnsdorp gedaan met veel plezier.

Daarna heb ik ook nog een opleiding voor manuele therapie gevolgd en ben ik in 1976 begonnen met de opleiding bij Frans Veldman.

Hoe had je van de haptonomie gehoord?

Ik had een jaar daarvoor een verpletterende lezing van Willem Pollmann gehoord. Dat was in een gigantisch volle zaal waar je een speld kon horen vallen. Daar was ik erg van onder de indruk. Ik had zoiets van: daar moet ik heen, daar wil ik meer van weten.

De eerste anderhalf jaar van de opleiding heb ik met grote ergernis doorgebracht. Het meest wat ik toen hoorde wist ik al min of meer. Een half jaar voordat ik afstudeerde en we wat meer praktisch gingen werken, veranderde dat, met name in mijn eerste B.V.T blok. (Bijscholings- en VaardigheidsTrainingen van de opleiding, red.)

Wat gebeurde er toen?

Ik had nog nooit aan den lijve ervaren wat nou samen bezig zijn betekent en dat dan ook nog in de sfeer van toenemende belasting. Dat heb ik toen bij de 'heren' heel goed ervaren. Het was net of ik in een tunnel zat, waarvan ik wist dat ik er op een gegeven moment uit zou komen. En ik wilde er ook graag uit. In het begin wilde ik er tussen uit knijpen en als je dan meer belast wordt en je weet de weg dan is dat een heel bijzondere gewaarwording. Alsof je zeven hemelen tegelijk bezoekt. Wanneer je het de 'jongens' (Ted en Annejan, red.) vraagt dat weten ze die gebeurtenis nog goed te herinneren hoor.

Het was het eerste BVT blok dat door Ted Troost en Annejan van Minnen werd gegeven en dat 'dreigde' een beetje een euforie te worden. Ik heb dat gevoel ook wel gehad als je met z'n zessen een zeiltocht had gemaakt en later opgehaald werd door de familie. Die werden dan vaak als buitenstaanders gezien. 'Wat kom je hier eigenlijk doen, wij hebben iets met elkaar.'

Die ervaring heeft je doen besluiten om de beta-opleiding te gaan volgen?

Ja en die startte vrijwel direct daarna.

Dat was een opleiding tot haptotherapeut?

Dat was de bedoeling, maar er werd niet bij gezegd hoelang dat zou duren. Er werd alleen globaal een tijdvak aangegeven. Zelfselectie speelde een grote rol.

In de beta-opleiding van nu is er een selectie van de kant van de staf.

Inderdaad, dat is ook altijd een discussie punt geweest tijdens de hele opleidingsperiode en ook met betrekking tot de scheiding tussen de alpha- en beta-opleiding. De vraag was, gaat het vooral om persoonlijke groei en vorming of om het therapeutisch gedeelte. Die discussie is nooit uitgekristalliseerd, althans niet in de vorm van een beleidsplan. Als ik dan lees dat Mieke (de Wolf) zegt dat de beta opleiding in Doorn tien jaar duurt, dan vind ik dat op te vatten als een brevet van onvermogen. Ik denk dat je met een goed onderwijs-leerplan, waarin je een duidelijke fasering aangeeft, in een bepaalde fase een aantal toetsen kan hebben waarin zelfselectie een rol speelt. Ik begrijp wel wat Mieke bedoeld, zo'n opleiding loopt natuurlijk parallel aan een bepaald groeiproces in je eigen leven en wanneer ben je nu op dat terrein uitgestudeerd? Maar naar buitenstaanders toe kan dat zo niet.

Heb je de beta-opleiding ook helemaal afgerond?

Nou, nee, na bijna twee jaar kwam het gedruvel met de overdracht van de academie. Er ontstond in de beta-opleiding een gevoel van onbehagen, omdat Frans Veldman dingen demonstreerde die volgens ons niet konden. In die opleiding moest alles altijd 'rond' eindigen. Je ging nooit met verhitte hoofden uit elkaar, nee, dan werd er een punt aangedraaid. Van daaruit ontstonden er twee kampen, voor Frans en tegen Frans. Uiteindelijk werd de knuppel in het hoenderhok gegooid en een behoorlijk aantal mensen besloten niet meer met die beta-opleiding mee te doen. Dat waren onder andere Cock van de Bergen Peter Zwieters.

Was er ook een autoriteitsconflict?

Jazeker. Dat uitte zich niet alleen in de scholing, maar ook in allerlei andere dingen zoals bijvoorbeeld het I.H.C. (Instituut voor Haptonomische Communicatie, red) Alles was toegespitst op één centrale figuur, Frans, die was de organisator, presentator, regelde de financiën en verzorgde de in- en uitgaande post, maar wel verpakt in een jasje van ruimte, vrijheid en rondheid. Op een gegeven moment was er geen samengaan meer mogelijk. Toen zijn we met de kaderopleiding verder gegaan, onder de nieuwe directie van Ted Troost en Annejan van Minnen. Die hebben de zaak gekocht hetgeen niet met geringe bedragen gepaard is gegaan. Dat had weer tot gevolg dat er met 120 in plaats van met 60 cursisten moest worden gewerkt. Er is toen een kader opgezet van 18 mensen en daar hebben we dus een tijd heel intensief kadertrainingen mee gedaan. Volgens Ted waren dat drie beta-opleidingen bij elkaar.

Wij hadden het idee dat dat werken met 120 studenten een tijdelijke situatie was, om ook de financiële kant soelaas te bieden, maar dat is nog steeds zo.

Wanneer ben je met het kader gestopt en waarom?

Dat was in 1981. Ik had toen nogal wat problemen. In de privé sfeer zat ik in een scheidingssituatie en in het ziekenhuis hadden we een enorm spanningsveld. Dat slurpte zoveel van mij energie dat ik binnen het kader — wat ik overigens enorm boeiend vond — niet meer goed kon functioneren. Je kon niet nog iets anders aan je pet hebben, daar ben ik toen ook op geweest.

Zou je nu nog eens willen nagaan wat haptonomie voor jou betekent, is het een beroep of bijvoorbeeld een levensfilosofie?

Het is krankzinnig. Je doet het als beroep en je wordt ervoor betaald, maar het zou te wensen zijn dat dat niet zo was en dat je met de ontwikkeling die jezelf hebt doorgemaakt gewoon iets kan doen waar je anderen mee van dienst kan zijn. Ze mogen een poosje met je meelopen en dat is het dan. Veel mooier zou het zijn als ze dat bij je vrienden of vriendinnen of in huiselijke kring zou kunnen krijgen. Toch vind ik het iedere keer weer wonderlijk dat je met zo weinig, zulke grote dingen kunt laten gebeuren. Je krijgt vaak reacties van: 'zo heb ik het nog nooit bekeken', of, 'daar heb ik nog nooit tijd voor gemaakt'. Dan denk ik, wat heb ik eigenlijk gedaan, niets.

Wat we nog graag van je willen horen is hoe jij bij de vereniging betrokken bent geraakt?

Het initiatief tot de oprichting van de vereniging is genomen door Cock van de Berg in 1984, mede onder invloed van Jan Dijkhuis. Al eerder was er sprake van dat de activiteiten van het IHC zouden worden overgenomen door een vereniging of een stichting. Op 21 september 1985 was de oprichtingsvergadering. Dat is een heel tumultueus gebeuren geweest. Met name omdat Frans Veldman en aanhangers principiële bezwaren hadden tegen het ontstaan van een vereniging. Een vereniging druist helemaal in tegen het begrip haptonomie en het wezen daarvan; als je een vereniging wilt laat je blijken dat je er niets van begrepen hebt, aldus Frans Veldman. Het punt in de statuten wat over belangenbehartiging ging is toen geschrapt omdat dat één van zijn bezwaren was.

Wanneer ben jij secretaris geworden?

Cock heeft mij gevraagd, vooral vanwege mijn bestuurlijke ervaring als secretaris. Helaas, al mijn hele leven ben ik gedoodverfd secretaris te zijn in allerlei clubjes en ik heb het nooit verder weten te schoppen. Ik had best eens voorzitter willen zijn, want als secretaris heb je het er toch behoorlijk druk mee. Als ik zoiets doe wil ik me toch van mijn goede kant laten zien.

Had je een bepaald doel voor ogen toen je in de vereniging stapte?

Ik ging er zeker niet in om iets te bereiken, maar, hoewel die nooit op papier heeft gestaan, was er wel een doelstelling: een gemeenschappelijk voelen om de mogelijkheid te scheppen om, dat wat uit elkaar was geraakt, weer bijeen te brengen. Ik doel dan op de breuk met Frans Veldman, na 1980. Het is nog niet gelukt, maar ik heb daar nog steeds hoop op.

Waarom ben je afgetreden als secretaris?

Ik heb vroeger, in 1970 een watersport vereniging mede opgericht. De voorzitter was een hele wijze, lieve man. Hij zei: je moet nooit langer dan drie jaar in welk bestuurscollege dan ook zitten. Dan heb je het meeste van je kruut vershoten. In deze club heb ik nu bijna vijf jaar gezeten, dus al veel te lang. Het laatste jaar heb ik van allerlei functies afscheid genomen omdat ik nog erg veel tijd nodig heb voor de plannen waar we nu mee bezig zijn, namelijk het ontwerpen en bouwen van een boot. Karin (zijn vrouw, red.) en ik willen een wereldreis gaan maken. Waarschijnlijk heb je het ontwerp hier in de gang zien hangen? Ik heb daar veel plezier van en er gaat ontzettend veel tijd en voorbereiding in zitten.

Nu ik uit al die functies ben gestapt ervaar ik nu pas wat een last er van mijn schouders is gevallen. Ik wil nu weer iets geheel nieuws.

Dat betekent toch totaal breken met je oude leven?

Ja dat is zo.

Hoelang wil je wegblijven?

We hebben plannen voor een jaar of drie in ieder geval, maar we hebben afgeleerd om plannen te maken op al te lange termijn. Misschien wordt het langer, misschien zijn we eerder terug, wie weet.

Na dez uitspraak is het even stil. Samen kijken we naar de tekeningen van de boot en praten nog wat door over het maken van een wereldreis.

Kort nieuws

De Bettelheimse keuze

Op 13 maart 1990 maakte de Amerikaanse kinderpsycholoog Bruno Bettelheim in een verpleegtehuis een einde aan zijn leven, enige tijd nadat hij door een beroerte was getroffen. Hij werd 86 jaar.

Bettelheim was een joodse psycho-analyticus uit Wenen, die in 1938 door de nazi's werd opgepakt en bijna 2 jaar verbleef in de concentratiekampen Buchenwald en Dachau. In 1939 vertrok hij naar de Verenigde Staten door tussenkomst van onder anderen Eleanor Roosevelt, de vrouw van de Amerikaanse president. Een van zijn bekendste studies is op zijn kampervaringen gebaseerd: *Individual and mass behavior in extreme situations*, hetgeen verplichte literatuur was voor alle militaire medewerkers in Europa van Generaal Eisenhower. Vanaf 1944 was hij verbonden aan de universiteit van Chicago. Hij is later vooral bekend geworden als pionier in de behandeling van geestelijk gestoorde kinderen, vooral van autisten. Al in 1932 nam hij een autistisch kind in huis om te bewijzen, dat deze kinderen wel degelijk behandel-

baar waren, mits ze maar de juiste prikkels kregen. Hij wees vooral op het belang van het therapeutisch milieu.

De ouderen onder ons zullen zich Bettelheim ongetwijfeld herinneren uit de colleges van Willem Pollmann over 'massificatie en zelfbehoud'. Dit waren zeer indringende colleges over de autonomie van de persoon en hoe deze onder druk kan komen te staan door omgevingsfactoren. Niet alleen in het concentratiekamp of in de totalitaire staat, maar ook in de welvaartsstaat waar voor de massamens de sociale regel tot morele norm wordt verheven - 'men' doet het, dus is het goed -, altijd is het mogelijk, dat een mens voor de 'Bettelheimse keuze' kan komen te staan, dit wil zeggen de keuze tussen een menswaardig leven of een menswaardige dood. Bettelheim beschrijft hoe bij het breken en het ontluisteren van de persoon de mens ook van zijn toekomst wordt beroofd, bijvoorbeeld door geforceerde voeding of het blokkeren van een suicidepoging. Zelfs de dood als eigen toekomst wordt dan aan de mens ontnomen.

Hij schrijft ook: 'Het succes of de mislukking van een massamenleving zal ervan afhangen of de mens al dan niet zijn persoonlijkheid een zodanig nieuwe vorm geeft dat hij de gemeenschap kan veranderen in een samenleving die waarlijk menselijk is; in ons geval in een samenleving waarin wij niet leven onder de dwang van de techniek, maar de techniek richten naar onze menselijke behoeften.'

Voor Bettelheim kan zelfs het kiezen voor de dood een keuze voor het leven zijn.

Een man die ook in de opleiding haptonomie voor velen van grote invloed is geweest, leeft voort in zijn werk: Er is een videofilm in omloop over zijn werk met autistische kinderen en het boek *Massificatie en zelfbehoud* is nog verkrijgbaar als Penguinpocket *The informed heart*.

Hij ruste in vrede.

Mia van Luttervelt

Algemene Ledenvergadering van 15 maart 1990

(korte samenvatting)

Zoals gebruikelijk zijn er slechts een gering aantal leden aanwezig om het openingswoord van de voorzitter te horen. Alle verslagen missie looft de penningmeester voor het vele en grondige werk

met betrekking tot het weer op orde brengen van de financiën. Het ledental is groeiende mede door het bestaan van het tijdschrift Haptonomisch Contact. De vergadering spreekt daar zijn bewondering over uit. Ook het vele werk van de voorbereidingscommissie wordt hoog gewaardeerd.

Op aandringen van de leden zegt het bestuur toe de gewijzigde en reeds goedgekeurde statuten zeer spoedig aan de leden toe te zenden.

Het door de redactie van het tijdschrift gevraagde oordeel over een te voeren advertentiebeleid wordt aangehouden; naar de mening van het bestuur moeten de gedachten hierover nog uitkristalliseren.

Willy Dijkhuis en Hans Koerts treden af en worden door de voorzitter uitbundig bedankt en van passende cadeaus voorzien. In zijn slotwoord waarschuwt Hans Koerts nog eens voor de gevaren van 'belangenbehartiging'. Naar zijn menig zou dat strijdig zijn met de doelstelling van de vereniging. Hij bedankt Riet Barto voor het vele secretariële werk dat zij verricht heeft en wenst het overige bestuur geluk.

De hoofdredacteur van Haptonomisch Contact, Ton Bergman, wordt benoemd in het bestuur. Als opvolger van Hans Slooten wordt Hans Keurs benoemd in de kascommissie.

De penningmeester, Leni Molhoek, wordt tevens gekozen tot secretaris. Iedereen beseft dat dit zo snel mogelijk moet veranderen.

Er wordt begonnen een commissie samen te stellen die het eerste lustrum gaat voorbereiden.

Vooralsnog zal er geen ledenlijst uitgegeven worden.

Overwogen wordt om de Algemene Ledenvergadering een andere opzet te geven.

Op een passend tijdstip sluit de voorzitter de vergadering.

Ton Bergman

OEFENGROEPEN

Anja de Bruijne zoekt een oefengroep in Amsterdam.

Een oefengroep in Arnhem heeft nog plaats voor enkele mensen.

Adressen en telefoonnummers zijn verkrijgbaar bij de redactie

Wie volgt?

Mededelingen

Bestuur

Iedereen heeft kunnen lezen dat onze secretaris Hans Koerts op de laatste algemene ledenvergadering afscheid heeft genomen. Op dit moment zit de vereniging dus zonder secretaris, ondanks een aantal pogingen die zich positief lieten aanzien zijn we niet geslaagd in onze vacature te voorzien. Dit trekt een zware wissel op het functioneren van de penningmeester en de voorzitter. Wij willen iedereen die geïnteresseerd is in de secretarisfunctie dan ook uitnodigen om contact op te nemen met ondergetekende, Jan Koolhaas.

Met spoed gevraagd
voor bestuursfunctie:
Secretaris

Lustrumviering

Eind van dit jaar bestaat onze vereniging 5 jaar, ons eerste lustrum dus. Dit moet gevierd worden; daarom willen we een zogenaamde lustrumcommissie instellen. Namens het bestuur zit onze penningmeester daarin. Daarnaast denken we aan 2 of 3 mensen die mee willen werken om dit lustrumfeest te organiseren. Mensen die hiervoor voelen worden verzocht contact op te nemen met:

Jan Koolhaas, voorzitter, Pr. Marijkestraat 31, 6089 BW Stramproy.
tel: 04956-3120

Vorbereidingscommissie

Donderdag 20 september 1990 zullen de heren de Graaf en Verberk een lezing houden met als titel: *is de therapie Humane Bewegingsfunctionaliteit een vorm van haptonomie?* De sprekers, C.G de Graaf en A.J. Verberk zijn beiden docent aan de opleiding 'Humane Bewegingsfunctionaliteit' in Joure. C.G.

de Graaf is oorspronkelijk fysiotherapeut en volgde de opleiding haptonomie in de jaren '70 bij Frans Veldman. A.J. Verberk is psycholoog en emeritus hoogleraar methodenleer sociale wetenschappen te Groningen.

Deze sprekers schreven een artikel dat gepubliceerd is in het Nederlands Tijdschrift voor fysiotherapie van 9 september 1989, met als titel: *Theoretische uitgangspunten bij de tactiele behandeling van psychosomatische klachten*.

Hierbij stellen de schrijvers een aantal haptonomische principes sterk ter discussie (zonder overigens de haptonomie daadwerkelijk te noemen) Een voorbeeld hiervan is dat zij in hun artikel stellen, dat bij de behandeling van patiënten met (ernstige) psychosomatische klachten de benaderingswijze van de therapeut zonder affectieve lading dient te zijn en dat elke vorm van 'betekenisgeving' vermeden dient te worden.

Het was ons onmogelijk — in het bestek van dit tijdschrift — het betreffende artikel op te nemen. Een verkorte versie zou teveel afbreuk doen aan het artikel. We verzoeken een ieder het genoemde artikel in het bovengenoemd tijdschrift te lezen, alsook de artikelen die in dat tijdschrift zijn weergegeven na die datum. (bijvoorbeeld de reactie van Dr. Dekker in de uitgaven van maart 1990 enzovoort).

De conferentie wordt als volgt opgezet: voor de pauze een inleiding van de heren de Graaf en Verberk waarbij het genoemde artikel de basis vormt en waarbij de voorbereidingscommissie (vooraf) raakvlakken en controversiële punten met betrekking tot de haptonomie aangeeft. Tijdens de pauze kunnen alle aanwezigen discussiepunten en stellingname's indienen bij de sprekers, welke als kapstok dienen voor een gesprek tussen de 'zaal' en de sprekers na de pauze.

Donderdagavond 8 november 1990 zal Mevrouw Marian Ploegmaker, psychologe, een lezing houden over de gezins-relatie therapie. Mevrouw Ploegmakers is werkzaam op de jeugdafdeling van het Riagg zuid/west te Amsterdam en op het Amsterdams instituut voor gezins- en relatietherapie. In haar lezing zal zij een historisch overzicht geven en de fenomenen van de gezinstherapie introduceren. Na de pauze zal de werkwijze geïllustreerd worden in een rollenspel, waarin een cliënt een bepaalde klacht naar voren brengt, die ook in de haptonomische begeleiding niet onbekend is. Aan de hand hiervan zullen de raakvlakken en de verschillen ten aanzien van de haptonomische benadering worden verduidelijkt.

Joost Leonhard en Eva Huizingh

Iemand opbeuren

Als ik somber ben of mistroostig, lees ik vaak in de dagboeken van Henry David Thoreau (vierentwintig delen, in twee mooie banden uitgegeven), die mij dan wel weer voldoende nieuwe leefstof meegeven. Thoreau is de uitvinder van het begrip 'resistance to civil government' (1849), dat drie jaar na zijn dood werd omgedoopt in 'burgelijke ongehoorzaamheid' (1865).

Daarnaast verbleef hij twee jaar, twee maanden en twee dagen in een zelfgebouwde hut aan de Walden-vijver, ongeveer anderhalf uur lopen van het plaatsje Concord, in Massachusetts, USA. Hij voltooide vele jaren later over die periode een boek, waardoor hij bekend geworden is als schrijver en als een van de Amerikaanse transcendentalisten.

Maar troost is vooral te vinden in zijn minder bekende dagboeknotities en in zijn natuurgeschriften. Zo stelt hij op een onverhoedse plaats voor dat een wetenschap van het wandelen moet worden ontwikkeld. Maar elders zegt hij weer dat hij in zijn leven niet meer dan twee mensen ontmoet had, die de kunst van het wandelen begrepen hadden.

Is wandelen een kunst of een wetenschap? Het interessante van wandelen is dat het een van de prachtigste voorbeelden is van een intrinsieke bezigheid die ondernomen wordt omwille van die activiteit zelf en niet om iets anders. Je hebt er maar heel weinig voor nodig, namelijk een klein beetje lichamelijk energieverbruik en een paar zolen. Je eindigt waar je begonnen bent: bij de deur van je eigen huis. Je verdient er niets mee. Je blijft er gezond bij en wat het belangrijkste is: het doel van de activiteit valt samen met de activiteit zelf. Doel en middel zijn een.

Thoreau had voor het intrinsieke wandelen zelfs een woord: sauntering, dat kuieren of doelloos slenteren betekent. Oorspronkelijk is het woord afkomstig van pelgrims die naar het Heilig Land wilden lopen. Sainte Terre werd verbasterd tot saunterer. Maar al die slenteraars kwamen nooit aan in dat beloofde land.

Dat was ook niet echt de bedoeling. Er was zoveel te beleven onderweg, er waren zoveel mensen om mee te praten, om af en toe een handje te helpen, dat er uiteindelijk geen verschil meer was tussen weg of omweg. Doel en middel vielen weer samen. Het heilig land was symbool geworden voor een bepaalde levenswijze, het

afleggen van de levensweg omwille van het afleggen van de levensweg en om niets anders.

In onze cultuur verliezen zulke intrinsieke activiteiten snel aan betekenis. Steeds meer zaken worden alleen maar ondernomen omdat ze iets anders opleveren: geld, roem, macht, bekendheid, een betere positie, betere voorwaarden en dergelijke. Steeds meer activiteiten komen onder de hamer van het nutsmaximalisatiebeginsel.

Des te sneller een doel wordt bereikt, des te beter. Activiteiten worden zo prestaties, die steeds scherper en exacter gemeten worden en gemeten moeten worden. De meetlat moet bovendien steeds hoger gelegd, fijner berekend en vaker gebruikt.

Tegenover het wandel-model als symbool voor intrinsieke activiteiten zou ik het prestatie-model het symbool voor extrinsieke activiteiten willen noemen.

In onze cultuur woedt tussen die twee modellen van activiteit een ondergrondse strijd. De meeste arbeidsactiviteiten zijn komen te vallen onder het prestatie-model; er moeten arbeidsprestaties worden geleverd die, steeds beter meetbaar, kunnen worden opgevoerd. Daar wordt ook iets anders meetbaars tegenover gesteld: geld, goederen, macht, manipulatiemogelijkheid.

Naarmate meer activiteiten als arbeid en als meetbare prestatie worden gedefinieerd, verdwijnt de lol uit de arbeid (want die dient voor iets extrinsieks) en verdwijnen vreemd genoeg ook steeds meer intrinsieke activiteiten, die we vroeger deden omdat we er plezier in hadden — zoals spelen, praten, wandelen, zorgen voor anderen, zomaar het heilige land willen opzoeken.

De strijd tussen die twee modellen van activiteit wordt nog het scherpst zichtbaar in de arbeidsorganisatie op het hele terrein van gezondheid en zorg, van cure and care. Iemand beter maken en voor iemand zorgen kan natuurlijk worden opgevat en georganiseerd als een uitsluitend meetbare prestatie, waarbij het meer, hoger, beter, goedkoper, sneller enzovoort, de bepalende factoren gaan worden voor het (medisch) handelen.

Dat prestatie-model bij typische zorg-activiteiten loopt echter stuk. Laat ik een voorbeeld geven. Zowel in ziekenhuizen als in de wijkverpleging moeten vaak veel hulpbehoevende mensen fysiek worden opgetild door sterke verpleegsters en verplegers. In de ouderen- en bejaardenzorg wachten veel oudjes 's morgens op hulpverlensters, die hun uit bed komen halen, eventueel op de po zetten. Ze moeten allemaal opgebeurd worden. Dat kan als je het goed doet en efficiënt werkt in tien minuten gebeuren en klaar is Kees: volgende patiënt.

Maar al die ouden van dagen, zieken, patiënten en hulpbehoevenden moeten ook nog worden opgebeurd. De Nederlandse taal komt mij hier gelukkig te hulp: opbeuren kan zowel in fysieke als in psychische zin geschieden.

Wat veel hulpbehoevenden vooral nodig hebben is dat zij worden opgebeurd en dat is naar mijn mening een bij uitstek intrinsieke bezigheid, zoiets als wandelen. Dat kan niet in tijd, geld of in prestaties worden gemeten.

Je zou nog allerhande efficiëntere technische middelen kunnen uitvinden ter verbetering van het fysieke opbeuren, bijvoorbeeld een zelf in te schakelen lift, een futuristische opbeurmachine, maar dan krijg je die andere component van 'care and cure' niet mee te pakken. Daarvoor valt geen machine uit te vinden, net zo min als er ooit een wandelmachine zal worden uitgevonden.

Thoreau had gelijk: er zijn maar heel weinig mensen die de kunst van het wandelen hebben begrepen.

C.J.M. Schuyt, hoogleraar empirische sociologie, RUL, Leiden

(Met toestemming van de auteur overgenomen uit de Volkskrant van 11 april 1990.)

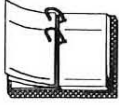
Ingezonden brieven

Reactie Voorbereidings- commissie op brieven van Eva Jansen en Ted Troost.

Inhoudelijk wil ik niet op de brieven ingaan. Wèl wil ik verduidelijken waarom Ted Troost niet uitgenodigd was voor de avond over haptotherapie van 14 september 1989. Dit had geenszins te maken met 'straf'. Het is onze bedoeling geweest op die avond hoofden van opleidingen in de haptotherapie uit te nodigen. Helaas reageren Frans Veldman senior en junior niet op uitnodigingen van onze kant. Wij waren dus heel blij dat

zowel Mieke de Wolf als Annejan van Minnen bereid waren om te komen spreken. Dat de werkwijze en de meningen verschillend zouden zijn, was te verwachten. Gezien het verloop van deze avond is de voorbereidingscommissie van plan in het volgend jaar opnieuw een avond aan haptotherapie te wijden. Wij zouden het buitengewoon op prijs stellen als Ted Troost, die daar inmiddels voor is benaderd, tijd en gelegenheid zou hebben vanuit zijn visie de haptotherapie voor ons te belichten.

Eva Huisingh, voorzitter V.C
11 april 1990
(discussie gesloten, red.)

Agenda 1990

SEPTEMBER

20	PLAATS	ACTIVITEIT	TIJD
	rest. Hoogbrabant Brabant zaal Hoog-Catharijne in Utrecht	Is de therapie Hu- mane Bewegings- functionaliteit een vorm van Hapto- nomie? door C.G de Graaf en A.J.A Verbeek	20.00 Introducé's welkom

NOVEMBER

8	rest. Hoogbrabant Brabant zaal Hoog-Catharijne in Utrecht	Gezins- en rela- tietherapie door Mw. Marian Ploegmakers	20.00 Introducé's welkom
---	--	---	--------------------------------

Nederlandse Vereniging voor Haptonomie

AANMELDINGSFORMULIER

Naam: _____ man/vrouw

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Beroep: _____

Opleiding haptonomie afgerond in 19..... te

meldt zich aan bij de Nederlandse Vereniging voor Haptonomie als
(s.v.p. aankruisen wat van toepassing is):

- Gewoon lid
- Aspirant lid, studerend aan de opleiding voor Haptonomie
te
- Belangstellend lid

Dit formulier volledig ingevuld opsturen naar:

Secretariaat van de Nederlandse Vereniging voor Haptonomie
De Otter 29
7414 HZ Deventer

De kosten van het lidmaatschap zijn inclusief toezending van het
tijdschrift en bedragen f90,- voor 1990.

Wilt u met betalen wachten totdat u een accept-giro toegestuurd krijgt.

Datum: _____

Handtekening: _____

Nederlandse Vereniging voor Haptonomie

MUTATIEFORMULIER

Naam: _____ man/vrouw

Vorig adres: _____

Nieuw adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Datum van wijziging: _____

Heeft zich aangemeld (s.v.p. aankruisen wat van toepassing is) als:

- Gewoon lid
- Aspirant lid
- Belangstellend lid

en wil dat veranderen in

Zegt het lidmaatschap op met ingang van.....
(s.v.p hieronder de reden vermelden)

Dit formulier volledig ingevuld toezenden aan:

Secretariaat van de Nederlandse Vereniging voor Haptonomie
De Otter 29, 7414 HZ Deventer

✂ Datum: _____

Handtekening: _____

HET HOE EN WAT VAN BIJDRAGEN AAN DIT BLAD

Op deze bladzijde kunt u alle gegevens vinden over de kopij voor dit blad. Als er toch nog onduidelijkheden zijn, dan kunt u contact op nemen met Mia van Luttervelt, telefoon: 070 – 3500019. Zij beheert het secretariaat van de redactie.

- Voor de leesbaarheid en het verwerken van de tekst is machineschrift zeer gewenst. Kopij, getypt en indien mogelijk op diskette, kan worden gezonden naar de redactie van het tijdschrift. De redactie behoudt zich het recht voor kopij in te korten of niet te plaatsen. De sluitingsdatum voor de kopij voor het volgende nummer is 17 juli 1990.
- Een meer technisch verhaal (als u werkt met een tekstverwerker) met richtlijnen voor auteurs kunt u aanvragen bij het redactiesecretariaat.
- Hoe oorspronkelijker hoe liever. We willen graag weten wat uw ervaringen zijn in het haptonomisch werken; uw goede ervaringen, uw mislukkingen, frustraties, valpartijen en wat u maar wilt delen met anderen.
- Sommigen drukken hun gevoelens gemakkelijker uit in een gedicht, ook deze zijn van harte welkom.
- Als u citeert – omdat een ander het al mooi geschreven heeft – dan graag vermelding van de naam van de oorspronkelijke auteur en de plaats waar u het citaat vond.
- De redactie beoordeelt artikelen, behalve op goed taalgebruik, ook inhoudelijk. Relevantie, relatie met haptonomische aspecten en openheid zijn de belangrijkste criteria. Wanneer nodig, zal de redactie haar redenen duidelijk maken.
- Bij ingezonden brieven en commentaren dient u zicht te realiseren, dat dit een driemaandelijks tijdschrift is. Uw stukken hoeven geen 'eeuwigheidswaarde' te hebben, maar de tijd slijt.
- Voor suggesties en opmerkingen staan wij altijd open.
- Wellicht ten overvloede zij vermeld, dat die bijdragen, die niet voorzien zijn van naam en adres van de auteur – hoe briljant misschien ook – niet voor publikatie in aanmerking komen. Publikatie van anonieme brieven is uitsluitend mogelijk indien naam en adres van de auteur bij de redactie bekend zijn.

Haptonomisch Contact

Tijdschrift van de Nederlandse Vereniging voor Haptonomie

- Redactieadres : d'Aumeriestraat 49
2586 XM Den Haag
- Redactie : Ton Bergman, hoofdredacteur
Mia F.W. van Luttervelt, secretariaat
Michiel Reinders, financiën
- Grafische vormgeving : Ingrid Ram,
Kwarts Pers- en Produktiebureau, Delft
- Omslagontwerp : Ton Bergman
- Lidmaatschap Vereniging : De contributie voor 1990 bedraagt f 90,-
per jaar, met inbegrip van toezending van
het tijdschrift.
- Gironummer : 5124312
Bankrelatie : Amrobank,
Rekeningnummer: 498982009,
beide ten name van de penningmeester
van de Nederlandse Vereniging voor Hap-
tonomie, te Deventer, onder vermelding
van: lidmaatschap.

Haptonomisch contact verschijnt vier keer per jaar en bevat oorspronkelijke artikelen, boekbesprekingen, verslagen van bijeenkomsten en alle andere artikelen, die hetzij de algemene grondslagen van de haptonomie representeren, dan wel daaraan gerelateerd kunnen worden, alsmede artikelen die de meningsvorming over haptonomie en de toepassingen daarvan bevorderen; berichten uit en over de vereniging.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Voor bibliotheken en andere instellingen kost een abonnement zonder lidmaatschap f 50,-. Een present exemplaar is op aanvraag verkrijgbaar.

